

КУЋА ПАРТИЗАНСКА

На дан напада Немаца на Совјетски Савез, 22. јуна 1941. године, нашој кући су по мраку почели пристизати другови. Долазили су један по један. Наша кућа налазила се на једном узвишењу изнад Глуваћког потока.

Прво је стишло Вито Пантовић са браћом Будом и Савом. После је дошао Миленко Боснић па за њим доста других. Иопунили су кућу. Нас укућана било је деветоро. Отац Милан, мајка Милка и нас ооморо деце, петоро мушкараца и три девојчице. Ацо је био најстарији, имао је 19 година и таман је завршио био матуру. Ја сам имао 17 година. Сви остали били су млађи. Млађа деца су одвојена у ообу, а са пристиглим друговима остали су отац, мајка и нас двојица најстаријих оинова.

Другови који су стигли из грзда причају нам да су неки у постедњем моменту били обавештени да се спрема хапшење свих комуниста и симпатизера Партије, свих који су пре рата били активисти и због тога хапшени. Кажу да је повелики опеоак. Свима је речено да дођу код нас. Ишли су преко Белог гробља и Ибишевог гувна до Глуваћког потока, сачекали ту да се смркне и онда су, један по један, уз брдо стизали до наше куће. Користили су оваки жбун да се успут прикрију. Сваки од њих био је наоружан. Већином су имали пиштоље. Сви су били у грађанском оделу и оваки је имао добру одећу, обично нове војничке цокуле. Сви смо ми, по неком дотовору или директиви радили једно време у касарни и ту се онадели одећом, а нарочито обућом. Долазили смо у старим подераним ципелама, а враћали се с новим цокулама. Многи су тада из магацина узимали нове војничке блузе и чакшире па их после бојили у ораховом лишћу, јер се није омела носити војничка униформа. Разне делове одеће, обуће, хране и друге опреме обично смо у џаковима избацивали у Прљов поток, пазећи добро да то Немци не примете, а у потоку су чекали другови који су то одмах нооили даље.

Вито Пантовић је предложио да неко изађе у двориште и да се кућа у којој смо се сви налазили на тај начин обезбеди. Изашла су тројица другова с пушкама. Чим су вечерали, и ови остали

другови су изашли напоље, а стражари су ушли да вечерају... После краћег времена у кући су остали само наши укућани. Једни су отишли на спавање на таван штале, други су се расподелили на друга места, тако да ујутру у нашој кући и нашем дворишту није више било никога.

Неко од другова тада је причао да је стари Раде Пантовић, отац партизана Вита, Буда и Сава, чим је почела акција припремања за устанак, сакупио синове и свакоме дао по револвер и меткове и рекао им да се морају сами борити за ново оружје, а ови револвери су само за почетак. Кажу да је после неколико дана приметио да Вито држи револвер за појасом па га је оштро прекорио због тога, рекао му је да се тако не носи оружје, набавио му футролу и натерао га да пиштољ етави на опасач.

Увече су дошли Живко Јовановић, Олга Ђуровић, један друг кога су звали „професор Стојиљковић“ и још неки непознати другови. С њима је дошао и Миленко Боснић. Отац и мајка тада нису били код куће. Нас неколико старије деце изашло је напоље. У дворишту је било неколико наоружаних другова. После извесног времена сви су отишли, остао је само Миленко Боснић.

Касније сам дознао да је „професор Стојиљковић“ у ствари Милан Мијалковић Чича, тада инструктор Покрајинског комитета КПЈ за Србију. Боснић ми је после извесног времена испричао да је донета одлука да се другови који нису напустили Ужице морају негде сместити и да ће то бити Велики брег на Локви. Сутрадан сам отишао да му покажем то место. Каже да ће ту почети формирање оружаних јединица. Овде смо убрзо морали пребацити шаторе, ћебад, казан и другу опрему. Сад ми је постало јасније да се мора почети борба и било ми је јасно зашто је у нашу кућу почело још у мају и јуну пребацивање оружја, које је убрзо одлазило некуда даље. Данас заиста не знам колико је тада оружја прошло кроз нашу кућу. Сећам се, на пример, да је једне вечери, крајем маја, Младен Димитријевић, кројач са Теразија, донео нашој кући два митраљеза са пуним оквирима метака. Све је увио у крпе, ставио у џак и на рамену, преко Ибишевог гувна, донео у нашу кућу. Мало смо се зачудили откуда он. Бојали смо се провокације. Он одмах рече да га је нашој кући упутио Миленко Боснић. Он му је показао и где је наша кућа. Дошли су по дану заједно и Миленко је овом кројачу показао нашу кућу, а он је затим чекао мрак и по мраку донео митраљезе. Одмах за њим стигао је и Миленко Боснић. Више нисмо сумњали у провокацију. Кројач Димитријевић нам је тада показао неки добар револвер. ВСЈЖ да га је стално држао у цепу откоченог.

Са Миленком Боснићем тих дана једном је дошао и Живорад Аврамовић са кофером пуним бомби. Боснић је помагас Живораду да тежак кофер изнесе уз брдо. Живорад нам је нешто касније причао како је с тим кофером морао проћи поред немач-

ке команде и морао је да поздрави немачку заставу. Кофер с бомбама био је чврсто грађен, добро затворен и обавијен са два каиша. Каже да су те бомбе он и Дамњан Јоцић са Теразија вадиле у Турици из неке врбе. Док је носио кофер с бомбама, Живорад је цело време имао откочену „крагујевчанку“ у цепу.

Не могу да се сетим имена, али знам да је почетком маја један човек с неким својим другом дошао нашој кући преко брда и донео ооам нових пушака, нових, намазаних машћу и увијених у крпе и саргију. Пушке су биле лепе, жуте, милина их је било гледати.

Једном, када сам дошао кући, затекао сам неколико малих војничких шатора. Они нису дуго остали у нашој кући, некоко их је убрзо негде однео.

Миленко Болонић имао је један леп немачки револвер. Причао је да су тај револвер он и Живорад Аврамовић нашли негде на Пори.

Последњих дана јуна Миленко Боснић ме је упутио на Велики брег да однесем нешто друговима који су се тамо иазили. На Великом брегу наишао сам на стражу, али ме је пропуетила, јер ме је познавао Вито Пантовић. Ту сам видео више шатора. Око њих су седели или лешкарили многи познати другови. Познао сам Вита Пантовића, Миладина Поповића, Аца Вучковића, Вуколу Дабића и још неке другове. Ту је био и један млађи човек у официрокој униформи са опасачем. Имао је еполете, али нисам сигуран да ли је на капи имао кокарду. По нечем сам још тада оценио да је тај официр овде стигао мало пре мене. Он је нешто причао. Колико се данас сећам, он је говорио да је официр старе југословенске војске, да није отишао у заробљеништво нити се јавио на позив Недића. .. Он је наставио да прича, а мене је Вито Пантовић одвео да примим неку пошту. Доста касније сам сазнао да је тај официр био Слободан Секулић.

У нашу кућу тих дана још многи друш су свраћали и готово сваке ноћи по једно или двоје је спавало у соби или на тавану штале. Неки су долазили кући па одмах излазили и опавали у воћњаку, или у шуми крај куће, увек с оружјем у руци. Остало ми је у сећању да је утврђено правило по коме оружје никако није смелр стајати у кући. Увек је склањано по дрвећу мало даље од куће.

Најчешће је нашој кући долазио Миленко Боснић, затим браћа Жико и Живорад Аврамовић, чешће Живорад него Жико. Живорад је код нас навраћао и кад је ишао на терен и кад се враћао с терена. Браћа Аврамовићи и Боснић су се добро познавали, јер је Боонић становао код Аврамовића. Од њих сам чуо како су заједно хапшени уочи рата и терани у специјалну полицију у Београд. Причали су како је страшно кад полиција туче

дебелом жшгом по табанима. Кажу да после такве туче човек недељама не може да стане на ноге, табани поплаве, натекну и људи пузе као мала деца.

Често су долазили и курири који су одржавали везу са Штабом Ужичке чете на Великом брегу. Обично им је веза био Миленко Боснић. Ако су морали да сачекају одговор, да приме пошту за чету, одлазили су дубље у шуму и ту чекали Боснића. Штаб чете тад се налазио у кући Живка Јовановића на Татинцу.

Почетком августа једне вечери код нас је са Миленком Боснићем дошао један хмлађи човек. Био је висок, стасит и врло одмереног држања. Носио је сељачко одело са шајкачом, али није личио на сељака. Вечерали су, спавали на штали и ујутру рано отишли. Док су се они одмарали, у воћњаку код куће је постављено обезбеђење. Много касније у Улшцу сам сазнао да је то био Миленко Кушић,

Хране с којом смо тада располагали није било довољно ни за нас десеторо укућана. Отац је престао да реди у општини, а имање није било велико. Имали смо само једну >раву и нешто оваца. За вечеру смо најчешће правили качамак, а понекад кувани или печени кромпир. Од Штаба чете добијали смо и намирнице и новац да купимо храну, али се намирнице за исхрану тада нису могле лако набавити.

У преношењу поште учествовали су и наши укућани. Пошту смо обично преносили у канти за млеко. Канта је имала пошири отвор. Пошта је стављана у једну малу кутију од неке врсте материјала налик на данашњу пластаку. Ту кутију однекуд је донео Миленко Боснић. Писмо се најпре замота у целофан, стави се у ту кутију и кутија се спусти на дно канте. Пошту с кантом на тај начин најчешће је носила моја мајка, а кад она не би могла, то је чинио мој млађи брат Новак. Те задатке Новак је обављао некако чило, хитро, без страха је пролазио поред немачког стражара који је стајао код моста. Имао је тада тек 13 година. Кад се враћао из града, обично је доносио разне ствари или нову пошту. Понекад се враћао истим путем, а понекад преко Белог гробља. Пошту је предавао некад мајци Мила Бјелице, а некад у кућу браће Аврамовића.

Од ВШК задатака које је мали Новак тих дана обављао, највише ми се у памћење урезало кад је у Ужице од наше куће требало однети неки радио-уређај на поправку или на замену неког дела. Задатак је био опасан. Постављало се питање ко то може да уради. У обзир је долазио само неко од мушкараца и то старији. Боснић ништа није говорио нешто је почео да пакује овај уређај. У један велики ранац ставио је на дно неколико клипова кукуруза па онда овај уређај и око њега опет дота клипова кукуруза. Поврх свега опет је ставио клипове тако да они вире из ранца. Све то није било много тешко. Живорад Аврамовић је

предлагао да се тај ранац носи у Ужице преко Белог гробља, али баш тада неко је дошао и рекао да се једва пробио преко Белог гробља, јер се свуда налазе жандарми, узнемирени су и нешто траже. Ранац се морао носити низ Глуваћки поток, па преко Царине и Ракијске пијаце у град. Још су ее договарали ко ће то да уради, кад се јави мали Новак. Каже да ће он то лако однети. Мајка сагела главу и ћути. И ми остали из куће смо забринуте. Боснић је такође душ ћутао, али се видело да је тај задатак хитан. Размишљали омо: ако Новака ухвате, пропаће и тај уређај и цела наша породица. Партизавока чета ће такође бити у опасности. Мали Новак тешко ће поднети батине и мучење.

После дужег ћутања Боснић кратко одлучи — да иде Новак. Ставио му је ранац на леђа, набрао свежих шљива и ставио му у руке и рекао му да иде право поред немачког стражара и кад наиђе поред њега, да га понуди овежим шљивама. Мајка и ови ми из куће остаома закамењени. Новак отрча низ брдо, а Боонић одмах нареди да ови изађемо из куће и да ое прикријемо у шуми док ое Новак не врати. Мајка је приметно забринута. Ноге јој се одсекле. Помагао сам јој да изађе на брдо у шуму. Ћутала је.

Пошто је прошло око два часа, Новак се појавио. Ишао је уз брдо и певушио. Пришао је. Боонић га је пољубио. Мајка је и даље ћутала, а сузе су ишле низ образе. Пришла је малом Новаку и загрлила га.

Читав месец дана код нас је био гештетнер. Донели су га једне вечери Миленко Боснић и Живорад Аврамовић. Боснић је причао да су матрице добијали готове од Добрила Петровића, а њих двојица су ноћу умножавали материјале. Прозоре су застирале ћебадима и дуго радили. За то време увек би неко био на стражи код куће.

Једне вечери, пред улазак партизана у Ужице, 24. септембра, Боснић је последњи пут долазио нашој кући, Рекао је да је наша кућа ових неколико месеци била отворена за партизанске борце, да је била пункт за партизански одред.

Драгомир ГРБОВИЋ